

Armoede in Leeuwarden

Beleving van armoede door
volwassenen, kinderen en jongeren

Kenniscabier

Jodi Mak
Trudi Nederland
Jessica van den Toorn

Armoede in Leeuwarden

Beleving van armoede door volwassenen, kinderen en jongeren

Jodi Mak
Trudi Nederland
Jessica van den Toorn

Met medewerking van:
Sheila van Dijk
Claire Aussems
Meintje van Dijk
Daniële Roemen
Rinka van der Kooij
En de leden van de werkgroep Kunst van het rondkomen

Juni 2014

Inhoud

Achtergrond van het onderzoek	5
Deel 1 Visie van de gebruikers op het minimabeleid	7
1 Methode van onderzoek	7
2 Achtergrond respondenten	7
3 Bekendheid met inkomensondersteunende regelingen van de gemeente	8
4 Beoordeling van de regelingen	9
5 Aanvraag van de regelingen	11
6 Behoefte aan andere regelingen	12
7 Activiteiten	14
8 Overige opmerkingen	15
9 Conclusies en aanbevelingen	17
Deel II Armoede in Leeuwarden volgens kinderen en jongeren	21
1 Inleiding	21
2 Opzet van het onderzoek	22
3 Resultaten: de visie van jongeren	24
4 Resultaten: de visie van kinderen	28
5 Aanbevelingen	33
Literatuur	37
Bijlagen	
1 Vragenlijst visie van de gebruikers op het minimabeleid van Leeuwarden	39
2 Drie mensen over hun ervaringen met armoede	45

Achtergrond van het onderzoek

Leeuwarden is een stad met een relatief groot armoedeprobleem: één op de zes huishoudens in Leeuwarden leeft van een inkomen op het minimumniveau (KWIZ, 2011). Dit aantal is in de afgelopen vier jaar gestegen met 17,8%. De gemeente heeft een aantal regelingen om de inkomenspositie van bijstandsgerechtigden en mensen met een laag inkomen, met name gezinnen met kinderen, te ondersteunen en om daarmee hun deelname aan het sociale leven te vergroten. Uit de jaarlijkse armoedemonitor blijkt dat het effect van de regelingen op de participatie beperkt is en dat niet duidelijk is of de minimaregelingen werkelijk leiden tot verbeteringen in de inkomenspositie (KWIZ, 2012). De gemeente Leeuwarden wil daarom beter gaan sturen op de effecten van het minimabeleid.

Om meer zicht te krijgen op die effecten heeft de gemeente De Radar Groep gevraagd in samenwerking met het Verwey-Jonker instituut onderzoek te doen onder de gebruikers van het gemeentelijk minimabeleid. De afgelopen drie maanden is dit onderzoek uitgevoerd onder volwassen gebruikers van de voorzieningen en onder kinderen en jongeren.

Het doel van het onderzoek was tweeledig:

1. De huidige minimaregelingen onder de gebruikers onderzoeken. Wat zijn de effecten van de regelingen op het dagelijkse leven?
2. Met maximale input van kinderen en jongeren zelf een structurele vorm van betrokkenheid bij het armoedebelief creëren.

De resultaten van het onderzoek kunnen bijdragen aan de uitwerking van de armoedevervisie, en het onderbouwd aan burgers en de raadsleden uitleggen waarvoor de regelingen zijn en wat de financiële consequenties van keuzes zijn. Hierdoor is het mogelijk om besluiten te nemen over prioriteiten, over de concrete, praktische vertaling van de nieuwe armoedevervisie en regelingen naar de leefsituatie van de volwassenen, kinderen en jongeren die gebruik maken van het minimabeleid.

Dit verslag van het onderzoek bestaat uit twee delen. In het eerste deel staat een overzicht van de uitkomsten van de visie van de volwassen gebruikers op

het minimabeleid van Leeuwarden. En in deel II gaat het over de visie van kinderen en jongeren op het leven in armoede.

De aanpak van het onderzoek onder deze twee groepen is op een verschillende manier gebeurd. Het onderzoeken van de visie van de gebruikers is via een face to face enquête geïnventariseerd. En de visie van kinderen en jongeren op armoede is via een kwalitatieve onderzoeksmethode opgetekend. Een korte uitleg over de methode van onderzoek staat daarom aan het begin van ieder deel. Ook de conclusies die uit de resultaten voortvloeien staan vermeld aan het einde van de twee onderdelen van dit verslag.

Deel I Visie van de gebruikers op het minimabeleid

1 Methode van onderzoek

In dit deel van het onderzoek is als methode gekozen voor het uitvoeren van een face tot face enquête onder de gebruikers van de minimavoorzieningen. De onderzoekers van het Verwey-Jonker instituut hebben een concept vragenlijst gemaakt. Deze vragenlijst is door de leden van de groep Kunst van het Rondkomen onder leiding van De Radar Groep nauwgezet doorgenomen. Het commentaar en de aanvullingen zijn door de onderzoekers verwerkt in een definitieve vragenlijst (zie bijlage 1).

De vragenlijst is door de leden van de werkgroep Kunst van het Rondkomen vervolgens afgenomen bij 113 mensen. Ook zelf hebben ze de enquête ingevuld. Daarnaast hebben studenten van een leergroep van Welzijn Centraal in Leeuwarden meegewerkt aan het houden van de interviews. De respondenten zijn uitgenodigd mee te werken op verschillende locaties: bij hun komst of vertrek bij de voedselbank, maar ook bij diverse buurtservicepunten in Leeuwarden en via de contacten met diverse wijkteams. Hieronder volgen de belangrijkste resultaten.

Het aantal respondenten is te klein om de resultaten van de enquête te kunnen generaliseren. De resultaten geven wel een goede indicatie van de visie van de respondenten op het minimabeleid. In de bijlage 2 is ook nog een impressie opgenomen over de ervaringen van mensen met het leven in armoede.

2 Achtergrond respondenten

Van de 113 mensen die de vragenlijst hebben ingevuld, zijn 52 vrouwen en 56 mannen. Bij 5 mensen is het geslacht niet ingevuld. Het overgrote deel (105) heeft een uitkering. De meeste hebben een WWB-uitkering (77). Daarnaast zijn er mensen met een WAO (6), een AOW (5), een WW (6) of een Wajong uitkering (6). Een enkeling noemt een andere uitkering zoals de AWBZ of IOAZ. Gemiddeld hebben de respondenten al zo'n vijf jaar een uitkering (min.1 maand; max. 35 jaar).

De respondenten zijn gemiddeld 42 jaar oud; de jongste is 18 en de oudste 69.

N: 113

18-35	36-65	65 en hoger
31	75	7

De meeste mensen (57) zijn alleenstaand. Gevolgd door mensen die met een partner en minderjarige kinderen wonen (20) en alleenstaanden met minderjarige kinderen (18).

Alleenstaand	Alleenstaand met minderjarige kinderen	Samenwonend met partner	Samenwonend met partner en minderjarige kinderen	Anders
57	18	9	20	4

3 *Bekendheid met inkomensondersteunende regelingen van de gemeente*

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de bekendheid met en het gebruik van de inkomensondersteunende regelingen van de gemeente van het aantal personen.

	Bekend	Gebruik
Bijzondere bijstand	90	56
Collectieve zorgverzekering	82	40
Kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen	92	66
Langdurigheidstoeslag	72	36
Regeling voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten	63	44
Participatieregeling	60	42
Zwemregeling	58	8
Vergoeding Nederlands Identiteitsbewijs	76	39

Van alle regelingen is de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen het meest bekend (bij 92 mensen), gevolgd door de bijzondere bijstand (90) en de collectieve zorgverzekering (82). De zwemregeling (58) en de participatieregeling (60) zijn het minst bekend. Er zijn hierbij geen grote verschillen tussen de leeftijdsgroepen of tussen verschillende typen huishoudens.

Uit onderzoek blijkt (SEO, 2011) dat er verschillende redenen zijn voor het niet-gebruik van voorzieningen. In de eerste plaats hebben mensen vaak onvoldoende informatie: ze kennen de regeling niet of denken er niet voor in aanmerking te komen. Ook speelt dat mensen te veel problemen hebben. Ze

zijn bezig met overleven en hebben de regie over hun financiële administratie verloren.

Van de regelingen die het meest bekend zijn, wordt ook het meest gebruik gemaakt: kwijtschelding en bijzondere bijstand. Dit geldt voor alle type huishoudens. De mensen tussen 18-35 jaar maken vooral gebruik van de bijzondere bijstand en kwijtschelding en de 65 plussers vooral van de kwijtschelding. Bij de leeftijdsgroep ertussen is het beeld diffuser. Zij maken eigenlijk van alle regelingen gebruik, met uitzondering van de zwemregeling.

4 *Beoordeling van de regelingen*

We hebben de respondenten gevraagd om met een cijfer tussen de 1 en 10 aan te geven hoe belangrijk de gebruikte regeling voor hen is. De cijfers hebben wij ingedeeld in onbelangrijk (1-5), belangrijk (6 en 7) en heel belangrijk (8-10). Onderstaande tabel geeft een overzicht per regeling.

	Onbelangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk
Bijzondere bijstand	10	6	37
Collectieve zorgverzekering	3	5	27
Kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen	6	5	45
Langdurigheidstoeslag	4	3	22
Regeling voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten	5	4	33
Participatieregeling	2	5	35
Zwemregeling	3	0	17
Vergoeding Nederlands Identiteitsbewijs	1	5	31

Toelichting per regeling

We vroegen de respondenten vervolgens om hun cijfer toe te lichten. In de open antwoorden is de algemene tendens dat mensen blij zijn met alle extra inkomsten/vergoedingen die ze kunnen krijgen. Mensen hebben wel kritische punten, namelijk dat ze lang hebben moeten wachten op vergoedingen, dat ze het gevoel hebben dat er niet voldoende rekening is gehouden met hun persoonlijke situatie of ze dat het bedrag te laag is. Hieronder een korte beschrijving van de opmerkingen per regeling.

Bijzondere bijstand

In totaal gaven 25 mensen een toelichting bij deze regeling. De mensen die een cijfer gaven tussen de 1 en de 5 hebben het vooral over geld dat ze niet of te laat hebben gekregen. “Na 15 jaar ging mijn wasmachine kapot. Ik heb

recht op vergoedingen, maar heb deze niet gekregen.”. Mensen die een 6 of 7 gaven, zoomen vooral in op de wachttijd en het papierwerk. De mensen met hogere cijfers (veruit de grootste groep) benadrukken hoofdzakelijk dat de bijzondere bijstand voor hun levensonderhoud “broodnodig” is. Dit blijkt uit uitspraken als: “Elke euro is belangrijk”, “erg belangrijk voor de financiën”, “hard nodig, belangrijk” en “dringend nodig”.

Collectieve zorgverzekering

Bij deze regeling hebben 12 mensen een toelichting gegeven. Het zijn alleen de mensen die de regeling erg belangrijk vinden. De meesten zijn positief en geven aan dat de regeling bevalt: “het is heel erg nuttig”, “het is goedkoper en dat is fijn”, “goede actie voor mensen met een uitkering”. Twee mensen zijn minder blij met de relatief hoge premie.

Kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen

Van de 25 mensen die hier een toelichting gaven, gingen de mensen met een lager cijfer vooral in op de bureaucratie rondom de regeling. Te weinig persoonlijk contact en te veel papierwerk.

De mensen die een 8 of hoger hebben gegeven, zijn erg blij met het extra inkomen: “Scheelt stevig in de kosten”, “Mooie aanvulling op de AOW”, “Ik ben erg blij hiermee, zonder weet ik me geen raad”.

Langdurigheidstoeslag

Bij deze regeling hebben 12 mensen een toelichting gegeven. Hier vinden we dezelfde punten terug als bij de voorgaande regelingen. De lagere cijfers wijzen op de bureaucratie “regels veel te strikt, werkt demotiverend”, de hogere cijfers gaan over de extra koopkracht die meer dan welkom is “hierdoor kan ik mijn huis verven en goede uitgaven doen”.

Regeling voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten

Uit de toelichting van 16 mensen blijkt dat de meeste mensen blij zijn met het extra geld voor een gehandicapte dochter of een zoon die nierpatiënt is. Deze gezondheidsproblemen leveren toch extra kosten op. De enkele kritische onder hen geven aan dat het aanvragen lang duurt en dat de vergoeding niet hoog genoeg is: “Als chronisch zieke heb je extra kosten, maar het bedrag is vrij laag helaas”.

Participatieregeling

Van de 19 mensen die hun antwoord toelichtten, geven de meeste aan dat ze blij zijn met de extra inkomsten. Hiermee kunnen ze leuke extraatjes doen, vooral met de kinderen. “Hierdoor kan ik leuke dingen met mijn dochter doen.” Uit enkele antwoorden lijkt dat zij het geld voor andere doeleinden gebruiken dan participatie: “zal het voor andere dingen gebruiken”, “biedt hulp bij de lasten”, “belangrijke aanvulling op inkomen”.

Zwemregeling

Bij deze regeling gaven slechts 2 mensen een toelichting. Ze geven aan dat hun kinderen een zwemdiploma nodig hebben.

Vergoeding Nederlands Identiteitsbewijs

In de 18 toelichtingen lezen we terug dat mensen erg blij zijn met de vergoeding, omdat een paspoort/identificatiekaart verplicht en duur is. Maar sommigen vinden wel dat het überhaupt gratis zou moeten zijn om een identiteitsbewijs aan te vragen en één iemand geeft aan dat het ook voor kinderen onder de 14 jaar vergoed zou moeten worden.

5 *Aanvraag van de regelingen*

Van alle respondenten vinden 58 (50.9%) het makkelijk om een regeling aan te vragen en 43 (37.7%) vinden dit niet. Van de rest hebben we geen informatie.

Van de 43 mensen die het lastig vinden om een regeling aan te vragen, legden 26 uit waarom. Het merendeel van hen noemen daarbij het vele papierwerk en de slechte bereikbaarheid van informatie. Er moeten veel stukken aan worden geleverd en de formulieren zijn ingewikkeld. Daarbij denken sommigen dat dit makkelijker moet kunnen, omdat er bij de gemeente al veel informatie bekend is.

Daarnaast vinden een aantal van hen het een heel onpersoonlijke procedure: “Je moet altijd van alles aanleveren en krijgt een afwijzing per brief. Geen persoonlijk gesprek.”

Enkelen geven aan dat ze het niet makkelijk vinden om een regeling aan te vragen, omdat ze zich eigenlijk een beetje schamen: “als ik het invul dan doe ik dit met gemengde gevoel maar in mijn achterhoofd weet ik dat ik er recht op heb.”

Van de 58 mensen die het wel makkelijk vinden om een regeling aan te vragen, geven 19 een toelichting. Interessant is dat de meesten van hen hier toch zaken noemen die de aanvraag bemoeilijken: “Vroeger werd het formulier toegestuurd, nu moet het opgehaald worden bij het stadskantoor”, “Men kan het vergeten en te laat aanvragen en mislopen”, “veel documenten verzamelen, wel gedoe”, “Te omslachtig. Teveel mensen bij betrokken”.

Twee mensen benadrukken dat er verschillen zijn tussen regelingen: “Een aantal van deze regelingen wel, kwijtschelding niet”, “Beide, omdat er bij de meeste regelingen teveel papieren nodig zijn, echter ervaring leert”.

Anderen noemen dat ze goed zijn geholpen door de gemeente of een bemiddelaar en/of dat de formulieren niet moeilijk waren. “Ik ben ziek, maar het is overzichtelijk en ik kan hulp krijgen hiermee als het niet lukte”.

Tot slot stipt één iemand aan dat het alleen makkelijk is om een regeling aan te vragen als je de Nederlandse taal goed beheerst.

Hulp bij het aanvragen

Ongeveer de helft (52) krijgt hulp bij het aanvragen van een regeling, de andere helft (50) moet het zonder hulp stellen. De meeste hulp wordt geboden door medewerkers van de welzijnsorganisatie/maatschappelijk werk/MEE- of GGZ-organisatie (bij 29 mensen). Een relatief klein aantal ontvangt hulp van het directe sociale netwerk: gezinsleden (6) en vrienden (3).

	Aantal
Ambtenaar	5
Gezinslid	6
Vriend(in)	3
Vrijwilliger	6
Medw welzijnsorg	29
Bewindvoerder	5
Anders, nl	12

Bij anders, nl worden partijen genoemd als een wijkteam, wijkgebouw, woonfoyers, een familielid (buiten het gezin) of een buurvrouw.

6 *Behoeftte aan andere regelingen*

Naast de bestaande regelingen is er bij veel mensen behoefte aan andere regelingen. Er is vooral behoefte aan vouchers om te sporten (63), een tegemoetkoming voor eigen bijdrage voor de zorgverzekering (58) en aan vouchers voor kleding (57). Zie de tabellen voor een overzicht per leeftijdscategorie en per type huishouden.

	18-35	36-65	65+	Aantal
Voucher kleding	17	38	2	57
Voucher sport	23	38	2	63
Voucher vrije tijdsbesteding	7	29	1	37
Abonnement groenten/fruit pakket	11	33	1	45
Tegemoetkoming eigen bijdrage zorgverzekering	17	40	1	58
Fietsregeling voor kinderen	11	28	1	40
Mogelijkheid om een opleiding te doen	11	32	1	44
Anders, namelijk	4	19	2	25
N	29	70	3	102

	Alleen- staand	Alleen- staand met minder- jarige kinderen	Samenwo- nend met partner	Samenwo- nend met partner en minderjari- ge kinderen	Anders, nl	Aantal
Voucher kleding	28	10	3	11	3	55
Voucher sport	29	14	2	13	3	61
Voucher vrije tijdsbesteding	14	8	2	8	3	35
Abonnement groenten/fruit pakket	21	9	1	9	3	43
Tegemoetkoming eigen bijdrage zorgverzekering	29	9	4	11	3	56
Fietsregeling voor kinderen	9	14	1	14	2	40
Mogelijkheid om een opleiding te doen	20	11	1	8	3	43
Anders, namelijk	11	3	3	4	3	24
N	53	18	7	18	4	100

Bij anders namelijk worden diverse zaken genoemd zoals een tegemoetkoming voor een rijbewijs, een regeling voor gebruik/aanschaf computer, computerles, een fietsregeling voor volwassenen, regelingen voor ouders met volwassen kinderen, een museumjaarkaart, een extra verzekering, extra geld voor mensen met veel zorgkosten en vergoeding van openbaar vervoer.

7 *Activiteiten*

We hebben de respondenten ook gevraagd naar activiteiten die zij zoal doen in een week en of ze deze of andere activiteiten (meer) zouden willen doen.

	Nu actief	(Meer) willen doen	Bereid te assisteren
Sporten en bewegen	60	59 (40 sporten/bewegen al)	38
Mensen ontmoeten	59	33 (22 ontmoeten al mensen)	21
Deelnemen aan een opleiding of cursus	14	38 (7 nemen al deel aan opleiding/cursus)	25
Klussen doen	24	12 (8 doen al klussen)	6
Zorgen voor anderen	42	22 (17 zorgen al voor anderen)	13
Kunst en cultuur	14	28 (6 nemen al deel aan culturele activiteiten)	15
Anders, namelijk	45	23	14
N			62

Huidige activiteiten

De respondenten blijken vooral actief in sport en beweging (60) en sociale activiteiten (59). Daarnaast zijn er veel mensen die voor anderen zorgen. Hier zitten geen grote verschillen in tussen leeftijdsgroepen of typen huishoudens. Wel valt op dat mensen met een partner vaker voor anderen zorgen. Een verklaring zou logischerwijs zijn dat deze mensen voor hun partner zorgen. In de anders, namelijk categorie worden voornamelijk vrijwilligerswerk (18) en betaalde arbeid (8) genoemd.

Wensen voor de toekomst

Als we kijken naar de wensen om andere activiteiten te doen of bestaande meer te doen, dan blijkt sporten en bewegen wederom boven aan het lijstje te staan; van elke leeftijdsgroep en van elk type huishouden. Mensen willen vooral graag (meer) naar de sportschool/fitnessen (11) en fietsen/wielrennen (7).

Op nummer 2 staat deelname aan een opleiding of cursus (38). De meeste denken hierbij aan een werkgerelateerde opleiding, maar er worden ook taalcursussen genoemd, een kookcursus en hondentraining. Interessant is dat slechts een klein aantal op dit moment deelneemt aan een opleiding of cursus (14).

In de anders, namelijk categorie worden vooral vakantie/uitjes (6) en betaald werk (5) als activiteiten die zij graag (meer) willen doen.

Verder willen slechts enkelen alleen de activiteit blijven doen die ze al doen, veruit de meeste willen (ook) andere activiteiten doen.

Actief assisteren

62 mensen hebben aangegeven dat ze bereid zouden zijn om ook actief te assisteren bij het opzetten en uitvoeren van deze activiteiten, waaronder 20 mensen tussen de 18 en 35 jaar, 41 tussen de 36 en 65 en één 65 plusser. Of verdeeld naar huishoudtype: 34 alleenstaanden, 10 alleenstaanden met minderjarige kinderen, 4 samenwonend met een partner, 12 samenwonen met partner en minderjarige kinderen en 2 met een andere gezinssamenstelling.

32 mensen hebben hun antwoord toegelicht (21 die wel willen assisteren en 11 die het niet willen). De mensen die willen assisteren geven uiteenlopende toelichtingen. Sommigen noemen specifieke dingen die ze dan willen doen, zoals helpen bij sportactiviteit. Anderen laten dit in het midden: “ik ben een flexibel persoon en wil alles wel doen wat in mijn lijn ligt”. Enkelen benadrukken dat ze alleen willen assisteren als het werk vrijblijvend is- “Zolang het niet verplicht is en bij mijn interesses past”- en binnen de mogelijkheden ligt. En er zijn er tot slot ook bij die aangeven op dit moment al te assisteren en dit ook van plan zijn te blijven doen.

Degenen die niet bereid zijn om te assisteren noemen vooral lichamelijke en geestelijke gezondheidsklachten en het feit dat ze al druk zijn met verschillende activiteiten, zoals vrijwilligerswerk.

8 *Overige opmerkingen*

Aan het eind van de enquête zijn de mensen gevraagd of ze nog iets kwijt wilden. Bijvoorbeeld over het minimabeleid van de gemeente in het algemeen of over de mogelijkheden of belemmeringen iets in de eigen wijk te doen.

62 mensen hebben van deze gelegenheid gebruik gemaakt. Veruit de meeste mensen plaatsen opmerkingen over de bejegening en maatwerk binnen het minima beleid. Ze pleitten voor meer persoonlijke aandacht en aandacht voor de specifieke persoonlijke situatie:

“Luisteren naar de mensen in plaats van naar de eigen portemonnee.”

“Meer naar het individu kijken.”

“Meer serieus genomen worden.”

De roep om maatwerk voor verschillende doelgroepen is door meerdere mensen genoemd:

“Ogen openen voor meerdere doelgroepen.”

“Gemeente kijkt teveel naar bijstandsmensen; ook mensen met andere uitkering helpen!”

“Bepaalde regelingen ook voor zelfstandig ondernemers; eventueel een uitkering.”

Maar ook dat de bureaucratie omlaag moet en regels minder strikt moeten worden:

“Ik maak me zorgen over plannen voor het bezuinigen op regelingen. Zorgen over strikte regelgeving rond vrijwilligerswerk (harder worden van wetgeving, minder aandacht mogelijk voor individuele gevallen).”

“Het minima beleid is soms oerverwarrend door de vele instellingen in de regering. Creëer transparantie en geef mensen gevoel dat ze gehoord worden.”

“Iedereen moet participeren volgens de politiek. Kennelijk mag een bijstandsgerechtigde alleen participeren met toestemming van de uitkeringsinstantie.”

“Daklozen moeten in Leeuwarden in de daklozenopvang slapen om een uitkering te krijgen in plaats van bij kennissen, vrienden slapen”.

Mensen pleiten verder voor minder en eenvoudiger formuleren en ook voor meer hulp bij het invullen. We zien in de antwoorden ook vaak opmerkingen over de voorlichting van de gemeente. Die kan beter volgens hen. Het is nu lang niet voor iedereen duidelijk waar hij/zij recht op heeft:

“De voorlichting vanuit de gemeente en de instanties is onvoldoende naar de mensen met een minima waar deze recht op hebben.”

Dan zijn er nog mensen die van de gelegenheid gebruik maken om extra regelingen of geld aan de gemeente te vragen, zoals een hogere uitkering voor samenwonenden, vergoeding van studiekosten voor mensen boven de 27, een potje voor cursussen, een fiets, een uitnodiging visum voor familiebezoek, een bezorgservice van de voedselbank voor mensen die geen vervoer hebben, een hogere vergoeding voor een scootmobiel en een hogere vergoeding voor participatie.

De overige opmerkingen gaan over uiteenlopende zaken:

“Pilot Heechterp goed initiatief, net gestart bij Menno in Heechterp”

“voedselbank producten niet altijd goed. vaak diarree of oude producten”

“Pingloket werkt niet, verwijzen naar GCB. Kredietbank waardeloos. Heel veel miscommunicatie! Weken wachten op antwoord.”

9 Conclusies en aanbevelingen

Bekendheid en gebruik regelingen

Over de bekendheid en het gebruik van de regelingen blijken de geënquêteerden vooral de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen te kennen (92 mensen), gevolgd door de bijzondere bijstand (90) en de collectieve zorgverzekering (82). De zwemregeling (58) en de participatieregeling (60) kennen mensen veel minder goed. Onder de kenners zijn er geen grote verschillen tussen de leeftijdsgroepen of tussen verschillende typen huishoudens.

De regelingen die mensen kennen, gebruiken ze het meest, en vooral de kwijtschelding en bijzondere bijstand. Dit geldt voor alle type huishoudens. Wat betreft leeftijd is er verschil. De groep tussen de 18 en de 35 jaar gebruiken vooral de bijzondere bijstand en kwijtschelding en de 65 plussers vooral de kwijtschelding.

Het aanvragen van vergoedingen is voor de helft van de geënquêteerden geen probleem, maar bij een derde deel van deze groep blijkt het aanvragen te stuiten op de bekende problemen van te ingewikkelde formulieren, en veel stukken moeten leveren. Opvallend is met bijna de helft van de geënquêteerden hulp krijgt bij het invullen van aanvragen. Die hulp komt vooral van ondersteunende professionals, en in geringere mate door hun persoonlijk netwerk.

Aanbevelingen:

- De regelingen die al lang bestaan, zijn ook het meest bekend en worden het meest gebruikt. Hieruit blijkt hoe veel tijd, energie en aandacht er nodig is om goed met de doelgroep van het minimabeleid te communiceren en hen informatie te verstrekken. Betrek hen zelf bij het verspreiden van informatie, bijvoorbeeld bij het maken van teksten en de vormgeving van folders en digitale boodschappen.
- De betere bereikbaarheid van informatie kan versterkt worden door een persoonlijke benadering.

- De helft van deze groep mensen heeft ondersteuning nodig bij het aanvragen van een voorziening. Zorg voor voldoende professionele of vrijwillige ondersteuning in de buurt van mensen (bijvoorbeeld via de wijkteams).

Beoordeling regelingen en behoefte aan andere regelingen

De beoordelingscijfers voor de regelingen zijn veelal positief. In de open antwoorden is de algemene tendens dat mensen blij zijn met alle extra inkomsten/vergoedingen die ze kunnen krijgen, hoewel per regeling ook een aantal mensen kritische kanttekeningen zetten. De belangrijkste punten daarvan zijn het lange wachten op een vergoeding en dat het bedrag laag is.

Bij veel mensen is er behoefte aan andere regelingen. Bijna de meerderheid pleit voor vouchers om te sporten (63), voor een tegemoetkoming voor eigen bijdrage voor de zorgverzekering (58) en voor vouchers voor kleding (57). Ook pleit een derde voor vouchers voor vrije tijdsbesteding, een abonnement voor een groenten/fruit pakket, een fietsregeling voor kinderen, en voor de mogelijkheid om een opleiding te doen.

Aanbevelingen:

- De dienstverlening aan deze doelgroep vraagt om snelheid en goede begeleiding rond de uitleg van de hoogte van de vergoedingen. Zorg voor kwaliteit in de dienstverlening en borg dit goed (opleiding dienstverleners, bijscholingen enz.).
- De uitkomsten van de peiling wijzen op een gevarieerder pakket aan voorzieningen dan thans bestaat. In het kader van aansluiten bij de individuele maat is het raadzaam mensen keuzemogelijkheden voor te houden, en hen te betrekken bij het verder oprekken van de mogelijke voorzieningen. Stel een minimumbedrag voor inkomensondersteuning per uitkeringsgerechtigde vast, maar laat bij de besteding daarvan het uitgangspunt van de individuele maat gelden in plaats van gelijkheid door een vaststaand aanbod.

Activiteiten en inzet van eigen kracht

Hoe actief zijn de geënquêteerden? En in welke mate zijn ze bereid om zelf mee te werken aan nieuwe activiteiten? De mensen blijken vooral actief in sport en beweging (60) en in sociale activiteiten (59). Ook zijn er veel mensen die voor anderen zorgen. Bij de wensen voor andere activiteiten, blijkt sporten en bewegen wederom boven aan het lijstje te staan. Dat geldt voor elke leeftijdsgroep en voor elk type huishouden. Op nummer 2 staat deelname aan een opleiding of cursus (38). Het gaat vaak om een werkgerelateerde opleiding, maar er worden ook taalcursussen genoemd, een kookcursus en een hondentraining. Interessant is dat slechts een klein aantal op dit moment deelneemt aan een opleiding of cursus (14).

De helft van de geënquêteerden (62 mensen) zijn bereid om de handen uit de mouwen te steken bij het opzetten en uitvoeren van deze activiteiten. Deze mensen hebben als blijk daarvan hun emailadres achtergelaten. De mensen die toelichten waarom ze dit niet willen, noemen vooral lichamelijke en geestelijke gezondheidsklachten en het feit dat ze al druk zijn met verschillende activiteiten, zoals vrijwilligerswerk.

Aanbevelingen:

- Zorg dat welzijns- en sportorganisaties en culturele organisaties samen met deze doelgroep activiteiten opzet en uitvoert, aangezien de helft van de doelgroep bereid is zich daarvoor in te zetten. Gebruik daarvoor aanbestedings- en/of subsidiekanalen.
- Geef ook de leden van de sociale wijkteams een rol in het betrekken van mensen bij het opzetten van activiteiten.
- Laat de organisaties goed met elkaar samenwerken, zodat overlap niet voorkomt.
- Laat de organisaties het meewerken van deze doelgroep goed monitoren: wat gaat er daarin goed en wat zijn valkuilen en knelpunten. Laat de organisaties de leerpunten met elkaar delen, en stuur als gemeente dit leerproces goed aan.

Deel II Armoede in Leeuwarden volgens kinderen en jongeren

1 Inleiding

Door met jeugd te praten krijgt een gemeente inzicht in de problemen, wensen en behoeften van deze groep en kan een gemeente haar beleid hier zo veel mogelijk op toesnijden (Gilsing, 2005). Daarnaast vormt de eigen kracht van jeugd een nadrukkelijk uitgangspunt in het nieuwe jeugdzorgstelsel waar gemeenten verantwoordelijk voor worden. Gemeenten moeten samen met jeugdige inwoners invulling geven aan hun nieuwe taken. Er zijn meerdere goede redenen om dit te doen: kinderen en jongeren hebben het recht om hun mening te geven over zaken die hen aangaan, kinderen en jongeren ontwikkelen zich door jeugdparticipatie, en bovendien kan de kwaliteit van datgene waar ze inspraak in krijgen, verhoogd worden (o.a. Mak en van Bommel, 2014).

Van de 17.630 kinderen die Leeuwarden in 2011 telt, groeien er 2.947 op in een huishouden met een minimuminkomen tot 120 procent, dit is 16,7 procent van alle kinderen van 0 tot 18 jaar in de gemeente. In 2009 was dit 15,9 procent (2.801 kinderen). Landelijk zien we dat het aandeel kinderen in een minimahuishouden licht (0,2 procentpunten) is toegenomen (2009-2010 (KWIZ, 2011).

De gemeente Leeuwarden heeft het Verwey-Jonker Instituut en Radar gevraagd om in de periode februari-april 2014 een onderzoek te doen naar de beleving van armoede onder kinderen en jongeren in Leeuwarden: wat is het verhaal achter de cijfers? Doel is dat de meningen van jongeren en kinderen door de gemeente Leeuwarden, afdeling Werk en Inkomen, meegenomen worden in de standpuntbepaling van de gemeente inzake armoede. De vragen die onderzocht zijn:

1. Wat betekent armoede voor kinderen en jongeren, wat zijn problemen die zij ervaren en hoe gaan ze hiermee om?
2. Hoe gaan kinderen en jongeren om met de gevolgen van armoede en wat zijn mogelijke oplossingen voor deze problemen?

3. Wat zijn belangrijke aanbevelingen voor de gemeente om de consequenties van armoede van kinderen en jongeren te beperken?

In de volgende paragraaf beschrijven we de opzet van het onderzoek, daarna gaan we in op de resultaten van het onderzoek onder de jongeren en de kinderen. We sluiten het geheel af met conclusies en aanbevelingen.

2 *Opzet van het onderzoek*

Oorspronkelijk was het de bedoeling dat het Verwey-Jonker Instituut een groep jongeren in Leeuwarden zou trainen om zelf jongeren in armoede te interviewen. Hierdoor zouden in korte tijd veel respondenten bevraagd kunnen worden. Het Verwey-Jonker Instituut heeft veel ervaring met deze peer-to-peer-methode. Vanwege de korte tijdspanne bleek deze methode niet haalbaar.

Om de mening van jongeren te achterhalen, hielden de onderzoekers daarom een groepsinterview met de jongerenafdeling van het Fries Samenwerkingsverband Uitkeringsgerechtigden (FSU). De provincie subsidieert de FSU nu nog, maar binnenkort gaat dit over naar de gemeente. Het FSU heeft drie betaalde krachten.

Het FSU jongeren bestaat uit tien vrijwilligers en stagiaires: allen zelf jongeren. Zij bieden hulp en advies aan jongeren in de provincie Friesland, o.a. in Leeuwarden. Jongeren tot 27 jaar kunnen er aankloppen voor advies over uitkeringen, huur- en zorgtoeslag, studiefinanciering, werk- en leeraanbod, rechten op het werk en schulden. Jongeren worden geattendeerd op begeleiding door het FSU via ROC's, schoolmaatschappelijk werk, schuldhulpverlening etc. De FSU-vrijwilligers hebben goed zicht op de groep jongeren in Leeuwarden die in armoede leeft (bron; www.fsufriesland.nl).

De vragen die de onderzoekers aan de FSU-vrijwilligers stelden, zijn gebaseerd op het landelijk onderzoek dat het Verwey-Jonker Instituut uitvoerde naar kinderen en jongeren in armoede (Steketee et al., 2014). Daarnaast vroegen de onderzoekers aan de FSU-vrijwilligers om op geeltjes op een poster te plakken wat voor tips/adviezen zij hebben voor jongeren in armoede en specifiek voor de gemeente Leeuwarden.

Voor het achterhalen van de mening van kinderen is gekozen voor het spelen van het Leergeldspel. Het Verwey-Jonker Instituut vervaardigde voor de Kinderombudsman een handreiking kindgericht armoedebeleid (Mak en van Bommel, 2014). In deze handreiking is het Leergeldspel opgenomen als

voorbeeld om kinderen te betrekken bij gemeentelijk armoedebeleid. Het spel is ontwikkeld door Stichting Leergeld Den Haag en het Verwey-Jonker Instituut verspreidt dit spel op verzoek van Leergeld onder andere gemeenten.

Het spelen van het spel duurt ongeveer 1,5 uur. Het spel onderscheidt acht domeinen van de leefsituatie van kinderen, namelijk: thuis, school, vrije tijd, stad, voeding, verzorging, vriendjes, natuur. Door te gooien met dobbelstenen en het lopen met een pion, bereiken de spelers verschillende speelvelden waarop zij een keuze kunnen maken tot deelname aan een activiteit of het aanschaffen van artikelen. Vooraf krijgen zij hiertoe 1000 Euro speelgeld. De afwegingen die kinderen hierbij maken, vormen een wezenlijk onderdeel van het bewustwordingsproces voor de kinderen rond hun behoeften en mogelijkheden. Het spel geeft zo informatie over de motivatie, belangen en keuzes van kinderen en jongeren aan potentiële verstrekkers van voorzieningen en activiteiten. Doel van het spel is: latente behoeften van kinderen van de minima manifest en bespreekbaar maken, zodat kinderen uit minimagezinnen beter kunnen participeren in besluitvorming rond de verbetering van hun positie. Het spel is in Leeuwarden gespeeld met kinderen van groep 7 van twee basisscholen in wijken waarvan bekend is dat daar veel armoede aanwezig is (Kinderen in Tel, 2014): de Sprong in de wijk Schieringen en de Eestroom in de wijk de Bilgaard. Op de Sprong is het spel met twee groepen van acht kinderen gespeeld op de Eestroom met twee groepen van zes kinderen. Voorafgaand aan het spelen van het spel hebben de onderzoekers enkele specifieke vragen over Leeuwarden toegevoegd. Onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut en Radar begeleidden het spelen van het spel en een assistent maakte een verslag.

Het onderzoek moest in een korte tijdsspanne van 6 weken plaatsvinden. In die korte periode was het niet mogelijk zoveel kinderen en jongeren te interviewen dat de resultaten gegeneraliseerd kunnen worden. De resultaten zijn dan ook indicatief. De uitkomsten zijn anoniem verwerkt. De resultaten van het groepsgesprek met de FSU jongeren en de resultaten van het Leergeldspel geven we weer in de volgende twee paragrafen.

3 *Resultaten: de visie van jongeren*

Zeven vrijwilligers van het FSU-jongeren zijn geïnterviewd: drie jongens en vier meisjes. De ondervraagde jongeren zijn allen stagiaires vanuit een maatschappelijke opleiding: sociaal maatschappelijke dienstverlening. De FSU-vrijwilligers doen behalve de cliëntondersteuning aan jongeren in armoede ook nog andere dingen zoals het geven van workshops op scholen. Het feit dat ze zelf jongeren zijn werkt volgens alle FSU-vrijwilligers goed. Jongere: *“Als iemand van een oudere leeftijd tegen je zegt hoe je dingen aan moet pakken dan denk je bij jezelf ja, jij hebt makkelijk praten, wij zitten in de shit.”* Een andere jongere: *“En wij zijn jongeren. Wij hebben ook stufi en gaan ook op stap in de kroeg. Wij gaan niet op hoge stoel zitten als iemand bij ons komt voor hulp. Bij ons is de drempel stuk lager.”*

Van de groep FSU-vrijwilligers hebben twee jongeren zelf ervaring met armoede. Een van hen vertelt dat hij in een slechte wijk is opgegroeid in Leeuwarden en dat dit voor hem een beweegreden was om een maatschappelijke opleiding te doen. Hij had een grote vriendengroep waarbij het begon met kattenkwaad, maar het van kwaad naar erger ging. Hij heeft gezien dat het merendeel van zijn vriendengroep in de gevangenis belandde. *“Als dat gebeurt”,* zegt hij: *“dan denk je wel een keer na”*. Hij zegt nu oud en wijs te zijn en niet deze kant op te willen. Hij denkt andere jongeren te kunnen stimuleren vanwege zijn eigen achtergrond en de levenservaring die hij heeft.

Beleving armoede onder jongeren in Leeuwarden

In deze paragraaf beschrijven we hoe jongeren in Leeuwarden volgens de FSU-vrijwilligers in een armoedesituatie belanden, hoe de armoede beleefd wordt en wat de gevolgen van hun armoedesituatie zijn.

Hoe komen jongeren in de armoede?

Er kloppen zo'n vijf tot zes jongeren per week aan bij de jongerenafdeling van het FSU. Deze jongeren zijn tussen de 17 en 27 jaar en hebben volgens de FSU-vrijwilligers verschillende problemen: de een heeft torenhoge schulden, de ander weet niet hoe een Wajonguitkering aangevraagd moet worden. Aan de FSU-vrijwilligers is de vraag gesteld of er een bepaalde lijn te zien is in de armoede onder de jongeren in Leeuwarden die zij begeleiden. Eén vrijwilliger antwoordt hierop dat zijn cliënten meestal jongeren zijn die bijvoorbeeld de HAVO hebben gedaan, maar geen werk kunnen vinden en moeten wachten op een WW-uitkering; in die wachttijd komen ze vaak in de armoede terecht. Een ander vertelt dat de armoede bij haar cliënten vooral jongeren betreft die van huis uit dingen niet hebben meegekregen over hoe ze met geld om moeten gaan of dat ze zelfs geen contact meer met hun ouders hebben. Zij stelt dat deze jongeren vaak niet kunnen terugvallen op hun ouders waar andere jongeren dat misschien wel kunnen: *“Zij kunnen niet even 100 euro lenen van*

hun ouders”. Ook zegt zij dat de cliënten in armoede vaak jongeren zijn die stoppen met school en een studieschuld hebben. Dit wordt instemmend bevestigd door de andere FSU-vrijwilligers. Er komt verder naar voren dat veel jongeren niet beseffen welke consequenties stoppen met school heeft voor de schulden die ze daarmee krijgen. En voor de jongeren die wel naar school gaan, blijken de schoolboeken en het schoolgeld vaak een probleem te zijn. De jongeren moeten eigenlijk wel naar school, maar wat als ze het eigenlijk niet kunnen betalen?

Wat de vrijwilligers ook vaak zien zijn ‘katvangers’: jongeren kopen een auto voor een paar honderd euro en maken daar heel veel boetes mee. Hierdoor loopt hun schuld hoog op bij het CJIB.

Het merendeel van de cliënten van de FSU-vrijwilligers woont op zichzelf. De jongeren geven aan dat dit misschien ook wel onderdeel is van hoe en waar het probleem van armoede ontstaat. Omdat sommige jongeren al vroeg op zichzelf wonen en alles moeten betalen en ook druk voelen van vrienden om op stap te gaan en mooie spullen te kopen, kan dit soms mis gaan.

Beleving van armoede: schaamte en taboe

Het FSU maakt jongeren niet bekend met kortingsregelingen met betrekking tot sport en cultuurparticipatie, maar tijdens het interview vonden de FSU-vrijwilligers het wel een goed idee om dit (ook) samen met de gemeente op te pakken om op die manier (ook) de participatie van jongeren in armoede te bevorderen. Anderzijds denken ze dat veel jongeren liever op stap gaan en naar de kroeg willen. Deze jongeren doen naar hun vrienden toe net alsof ze geld genoeg hebben om uit te gaan. De FSU-vrijwilligers vertellen dat deze jongeren aan schaamte vastzitten en niet durven te zeggen dat ze geen geld hebben om uit te gaan. Vrijwilliger: *“Ze denken; ik ga wel mee, anders blijf ik achter”*. Naar voren komt dat schaamte dus een rol speelt bij armoede. Een FSU-vrijwilliger die zelf uit een armoedesituatie komt, vertelt dat bij haar thuis vroeger armoede geen taboe was, maar naar de buitenwereld moest dit wel verborgen worden door de kinderen er goed uit te laten zien/ zorgen dat je er niet arm uit ziet. Dit wordt herkend bij de jongeren die bij het FSU aankloppen. Een andere jongen zegt met betrekking tot het armoedetaboe dat hij weet hoe zijn ouders uit de situatie zijn gekomen en wat de verkeerde keuzes zijn. Hij is hier mee opgegroeid en weet op welke manier zijn ouders het hebben aangepakt en welke keuzes je niet moet maken. Hij stelt dat cliënten als ze voor het eerst bij het FSU komen schaamte laten zien maar als hij er naar vraagt hoe het is dan komen ze wel los. Hij zegt dat er meestal meer achter zit dan alleen schulden, *“en dit krijg je dan ook op tafel”*. Op de vraag of jongeren steun bij elkaar zoeken, antwoordt deze jongen dat hij denkt dat vrienden er onderling niet over praten. Dit heeft te maken met

schaamte. Dit is ook waar het vaak mis gaat volgens hem: *“Als jongeren hun problemen niet delen en zelf op willen lossen, gaan ze de verkeerde kant op want daar valt het geld te halen”*.

Gevolgen van armoede: omgaan met geld en regelingen

Naar voren komt dat de jongeren die bij het FSU aankloppen vaak dingen kopen op afbetaling. Als ze al geen geld meer hebben, ze de zorgverzekering en de telefoon op een gegeven moment niet meer kunnen betalen, ze toch nog mooie spullen willen hebben maar niet willen laten merken dat ze arm zijn, dan gaat het mis, aldus de FSU-vrijwilligers. Jongeren kopen kleding vaak via internet op afbetaling of door middel van rood staan. Ook op de vraag of arme jongeren in Leeuwarden dingen doen om toch mee te kunnen doen in de samenleving antwoorden de FSU-vrijwilligers dat de jongeren dingen op afbetaling kopen en daarmee uitstelgedrag vertonen. Een FSU-vrijwilliger vertelt dat je tegenwoordig met je mobiele telefoontjes een microkrediet aan kan vragen waar een torenhoge rente op zit. FSU-vrijwilliger: *“De jongeren kunnen met 1 smsje al 450 euro lenen en denken met betrekking tot de afbetaling niet aan de gevolgen”*. Een andere vrijwilliger vertelt dat de banken ook niet helpen door de jongeren de mogelijkheid te bieden 1000 euro in de min te laten staan. Jongeren denken vaak niet na dat hier ook een hoge rente op zit. De jongeren in armoede zijn vaak ook totaal niet bekend met de regelingen van de gemeente. Daar komen ze meestal pas bij het FSU achter.

Op de vraag of de FSU-vrijwilligers het bekendmaken van deze regelingen als taak van het FSU zien, antwoorden zij dat dit niet hun taak is, maar die van de gemeente. Het is volgens hen niet de bedoeling dat de jongeren speciaal bij het FSU moeten komen om te weten waar ze recht op hebben. Wel erkennen ze dat er heel veel regels zijn die onduidelijk zijn. Er zijn eisen voor bepaalde regelingen waar weer van alles aan gekoppeld is, waardoor veel jongeren afhaken. De FSU-vrijwilligers zijn daarom op dit moment in samenwerking met de gemeente bezig om een boekje op te stellen over welke regelingen er zijn om jongeren meer inzicht te geven waar ze recht op hebben.

Tips/adviezen voor jongeren in armoede

De FSU-jongeren geven de volgende tips aan jongeren in Leeuwarden die in armoede leven:

- Jongeren moeten meer gebruik maken van de toeslagen en kortingen die er zijn.
- Jongeren zouden eigenlijk drie rekening moeten aanmaken: een rekening waar je geld op ontvangt en waarmee de vaste lasten (huur etc.) worden betaald, een rekening waar je mee ‘pint’ (boodschappen etc.) en een rekening waar je op spaart. Deze tip hebben de FSU-vrijwilligers gekregen via een cursus vanuit de Europese Unie;

- Jongeren moeten meer informatie tot zich nemen over schulden. Zo is er een film voor jongeren in de maak, gericht op hoe om te gaan met schulden. FSU-vrijwilliger: *“Bijvoorbeeld een meisje in de film (actrice) sport veel en dacht dat haar vriend de huur overmaakte maar dat deed hij niet, waardoor ze nu zoveel schulden heeft dat ze niet meer kan sporten. Ook de mogelijke gevolgen van dingen op aanbetaling kopen, worden in beeld gebracht. Het plan is om deze film op scholen te gaan vertonen. Dit is een initiatief van de gemeente zodat jongeren ook weten welke instellingen er zijn waar ze terecht kunnen”*. De FSU-vrijwilligers zeggen dat de gemeente met deze film ook de schaamte over armoede wil proberen te doorbreken; de film laat zien dat armoede iets is dat iedereen kan overkomen. Ook is er bij het FSU een ‘game’ in de maak waarbij jongeren een startbedrag krijgen en vervolgens huur moeten betalen etc. FSU-vrijwilliger: *“Een spel met een straat waar de bank is, het UWV, een werkplein etc. en als je niet je huur kunt betalen komt de deurwaarder aan de deur. Dit spel heeft ook als doel jongeren te informeren waar ze terecht kunnen/ informatie op kunnen vragen. Wellicht is dit ook iets voor andere gemeenten om mee aan de slag te gaan?”*

Tips/adviezen voor de gemeente Leeuwarden

De FSU-vrijwilligers geven de volgende adviezen aan de gemeente:

- Maak toeslagen, kortingen en regelingen meer bekend en ook waar jongeren naartoe kunnen met hun hulpvraag. Dit kan bijvoorbeeld door het vertonen van de genoemde film op scholen of door het spelen van een spel. De gemeente moet volgens de ondervraagden duidelijker aangeven waar jongeren recht op hebben. Ook het onderwijs zou een grotere rol kunnen spelen in de preventie van schuldenproblematiek.
- Probeer binnen de gemeente niet alles te digitaliseren. Volgens de FSU-vrijwilligers heeft niet elke jongere een telefoon of computer tot zijn of haar beschikking. Een goed intern postsysteem bij de gemeente zou volgens hen handig zijn. De ervaring is nu dat brieven wel eens kwijt raken in het postsysteem van stadskantoor naar afdeling en naar het ‘poppetje’.
- Onderschat de armoedeproblematiek onder jongeren in Leeuwarden niet. FSU-vrijwilliger: *“De gemeente denkt dan, dat komt later, maar dan is het al te laat en komen de jongeren er niet meer uit...Ze trekken pas aan de bel als het te laat is terwijl het beter is om “te voorkomen dan te genezen”*. Ander: *“ Door de risicogroep jongeren in de gaten te houden/ af en toe even om de hoek te kijken, kun je al veel doen.. Jongeren zijn de toekomst en als die al met schuld begint is het een toekomst zonder.....”*.
- FSU als pionier voor andere gemeenten. Een ander advies van de FSU-vrijwilligers is om meer soortgelijke organisaties als het FSU door heel Nederland op te richten. De kracht hiervan is het peer-to-peer-aspect in de werkwijze en het feit dat het vrijwilligerswerk is. Het FSU is geen formele

instantie waardoor de drempel om hulp te zoeken waarschijnlijk lager is, aldus de respondenten.

Samenvattende conclusie

Uit het gesprek met de FSU-vrijwilligers blijkt dat jongeren in Leeuwarden volgens hen in de armoede komen door wachttijden voor uitkeringen, door gebrek aan begeleiding van ouders waar vaak slecht of geen contact mee is, door het stoppen met school of juist door dure schoolbenodigdheden. Ook werkt het vaak niet bevorderend als jongeren al vroeg op zichzelf gaan wonen: alles moet dan zelf betaald worden terwijl er daarnaast de druk is om ook uit te gaan en mooie spullen te kopen. Die druk van vrienden werkt de schaamte en taboe om met hen over hun armoedesituatie te praten in de hand. De gevolgen zijn dat jongeren veel dingen op afbetaling kopen of rood staan; dit is allemaal makkelijk realiseerbaar. Veel jongeren die bij het FSU aankloppen zijn zich totaal niet bewust van hun gedrag en de gevolgen daarvan. Ze zijn ook onbekend met de regelingen die er zijn. De FSU-vrijwilligers vinden het dan ook belangrijk dat de gemeente Leeuwarden investeert in het meer bekend maken van de regelingen, en waar een jongere met welke vraag naartoe moet. Ook het onderwijs zou een grotere rol kunnen spelen in de preventie van schulden. De armoedeproblematiek moet volgens hen niet onderschat worden.

4 Resultaten: de visie van kinderen

In deze paragraaf zetten we de resultaten van het Leergeldspel op een rij. Bij elk spel waren meerdere kinderen aanwezig die het thuis niet breed hebben. Het is belangrijk om te realiseren dat de resultaten indicatief zijn. Het groepsproces kan de werkelijkheid enigszins beïnvloed hebben. Allereerst staan we stil bij het geldbesef van de kinderen, vervolgens bij wat zij onder armoede verstaan en daarna waar ze 1000 Euro aan zouden besteden. We sluiten af met hun tips voor (andere) kinderen in armoede, en hun adviezen aan de gemeente, gevolgd door samenvattende conclusies.

Geldbesef

Wat opvalt is dat bij alle vier de spellen die gespeeld zijn de meeste kinderen precies op de hoogte blijken te zijn van hoeveel hun ouders waaraan uitgeven. Zo weten sommige kinderen bijvoorbeeld hoeveel de kinderbijslag is en waar dit aan besteed wordt. Een paar kinderen weten te vertellen dat hun schoolboeken (deels) betaald worden door Stichting Leergeld en meerdere kinderen geven aan dat hun sportbenodigdheden door het Sportfonds worden betaald. Hoewel ze dus weten waar een en ander aan besteed wordt, is het besef van hoe duur bijvoorbeeld school daarentegen is nog nauwelijks

aanwezig. Daarnaast zeggen de kinderen thuis of met hun vrienden weinig over geld te praten, terwijl ze dus wel heel goed weten hoe duur alles is. Bij één spel viel het op dat van de meeste spelers vooral de moeder de kostwinner is. Ook vertellen sommige kinderen dat er na een scheiding van de ouders minder geld te besteden is dan daarvoor. Bij meerdere spellen komen de spelers uit grote gezinnen en komt ter sprake dat ook broers en zussen bijdragen aan het gezinsinkomen. De verschillen in zakgeld zijn groot. Sommige kinderen krijgen geen zakgeld en vragen het aan hun ouders als ze iets nodig hebben, terwijl anderen 2,50 per week ontvangen en daardoor dus ook tegelijkertijd leren hoe ze met geld om moeten gaan.

Visie op armoede

De ondervraagde kinderen zien armoede doorgaans als een verschijnsel dat niet in Nederland aanwezig is, maar bijvoorbeeld wel in het land waar hun ouders (en soms zichzelf) vandaan komen. Slechts enkelen hebben het bij armoede over mensen in hun omgeving die niet dagelijks te eten hebben en waar vaak veel problemen als verslaving aanwezig zijn. De kinderen zien zichzelf bijna allemaal als ‘niet rijk en niet arm’. Ze zouden wel rijk willen zijn; dan hoeven hun ouders bijvoorbeeld niet allebei meer te werken. Een paar keer kwam tijdens het spelen van het Leergeldspel naar voren dat kinderen worden gepest en dat dit nog een groot taboe is; dit heeft vaak te maken met het feit dat ze andere kleding dragen dan hun leeftijdsgenoten. Kinderen vertellen dat het heel erg moeilijk is om hierover te praten.

Aan de hand van stellingen is gediscussieerd over de verschillen tussen arme en rijke kinderen. Sommige kinderen denken dat rijke kinderen ongezonder zijn dan arme kinderen, omdat ze meer snoep kunnen kopen. Anderen zijn van mening dat het juist omgekeerd is, omdat arme kinderen vaker naar de snackbar gaan wat ongezond is en omdat rijke kinderen meer medicijnen kunnen kopen. Wel denken ze allemaal dat arme kinderen ongelukkiger zijn. De kinderen zeggen allemaal dat arme en rijke kinderen even slim kunnen zijn. Sommigen denken echter dat arme kinderen slimmer zijn: omdat ze op straat hebben geleerd zelfstandig te zijn. De meeste kinderen denken dat rijke kinderen meer kunnen bereiken omdat scholen duur zijn, anderzijds zien veel kinderen ook in dat als je ergens voor gaat, je het ver kan schoppen. Zij zijn hierbij geïnspireerd door beroemdheden. Jongen: “*goed voorbeeld is Messi die opgroeit in een arme familie in een achterstandsbuurt in Argentinië en nu de beste voetballer van de wereld is*”. Andere jongen: “*Ik wil profvoetballer worden en mijn geld aan familie en arme landen geven...ik wil dingen kunnen veranderen net als Ruud Gullit die de gouden bal aan Nelson Mandela heeft gegeven*”.

1000 euro; waar zouden de kinderen dit wel of niet aan besteden?

Door te gooien met dobbelstenen en het lopen met een pion, bereiken de spelers verschillende speelvelden waarop zij een keuze kunnen maken tot deelname aan een activiteit of het aanschaffen van artikelen. Vooraf krijgen zij hiertoe 1000 Euro speelgeld. We geven kort weer hoe ze het geld zouden besteden.

Slaapkamer: Sommige kinderen slapen met broers of zusjes op de kamer en willen hun geld dan ook uitgeven aan een eigen slaapkamer. Anderen zijn tevreden over het delen van hun slaapkamer.

Verzorging: Aan kleding of verzorgingsproducten wordt liever geen geld uitgegeven. Bijna alle kinderen vertellen dat ze vaak thuis de kapper op bezoek krijgen (familie, kennis of andere kapper-aan-huis). En kleding krijgen ze vaak van anderen; kleding wordt wel erg belangrijk gevonden. Alle merken passeren tijdens de gesprekken hierover de revue. Meisje: *“Ik heb heel veel kleding maar niet echt kleding die ik mooi vindt. Ik zou het geld besteden aan kleding die ik echt mooi vind”*. Sommige kinderen zijn of worden gepest vanwege ‘afwijkende kleding’.

Voedsel: De meeste kinderen kennen de voedselbank en weten hoe het werkt, maar zijn er nog nooit zelf geweest. Ze kennen wel gezinnen die ernaartoe gaan. Vrijwel alle kinderen nemen hun eigen eten mee naar school. Wel blijven sommigen over tussen de middag met als reden dat geen geld is voor het openbaar vervoer om tussen de middag naar huis te gaan. Ook gaan ze allemaal wel eens uit eten zoals naar de Mac Donalds of de Subway. Tijdens het spel mogen ze daar 5 euro uitgeven: dit vinden ze goedkoop en doen de meeste kinderen dan ook. Tevens geven de kinderen tijdens het spelen van het spel veel geld uit aan snoep.

Cultuur en vrije tijd: Geld aan een museum wordt liever niet uitgegeven, met uitzondering van het Friesch Verzetsmuseum waar de kinderen van één school wel eens op schoolreisje naartoe zijn geweest. De meeste kinderen willen echter veel geld aan de kermis en de bioscoop besteden. Ondanks hun situatie gaan veel kinderen daar vaak naartoe en vertellen ze dat er veel geld wordt gependend. De kinderen op de Sprong zijn niet allemaal lid van de bibliotheek. Een meisje zegt er nooit te komen omdat het er te druk is. Sommigen gaan naar een schoolbus met boeken.

Electronica: Een meisje op de Sprong zou een laptop voor haar moeder kopen omdat zij die goed kan gebruiken voor haar werk. Ze hebben thuis alleen een vaste computer maar daar kan haar moeder niet mee reizen. De meeste kinderen hebben thuis een laptop, computer en een tv. Ook hebben veel

kinderen een telefoon met beltegoed of abonnement. Telefoon en computer zijn voor de kinderen overduidelijk gadgets voor spelletjes en vrijetijdsbesteding en gelden als statussymbolen. Uit de opmerkingen van de kinderen blijkt dat het zeer belangrijk is welk type telefoon je hebt of zelfs of je een tweehands exemplaar hebt. Op de basisschool is het volgens de kinderen nog niet heel erg als je geen telefoon hebt, maar ze denken wel dat je wordt gepest op de middelbare als je er geen hebt. En een meisje zegt ook dat het belangrijk is dat je geen lelijke fiets hebt op de middelbare school, “dat kan echt niet”. Als kinderen door hun ouders gestraft worden is de straf vaak dat ze niet op hun computer of telefoon mogen.

Vakantie: De helft van de kinderen die deelnamen aan de vier spellen gaat op vakantie naar het land waar hun ouders (en soms zichzelf) geboren zijn. In het spel kunnen ze daar 300 Euro aan uitgeven. Ze beseffen allemaal al dat dit heel weinig geld is en dat vliegtickets naar Angola, Vietnam, Marokko etc veel duurder zijn. Voor 300 Euro zouden ze er daarom graag naartoe gaan. Deze kinderen zouden ook wel eens ergens anders naartoe willen, maar daar is dan geen geld meer voor. De andere helft van de kinderen is al vaak ver weg op vakantie geweest. Slechts een enkeling is nog niet zo vaak op vakantie geweest vanwege geldtekort.

Verjaardag: De meeste kinderen hebben geld voor verjaardagscadeautjes; het bedrag ligt rond de 5 Euro. De kinderen mogen daarnaast tijdens het spel ook geld uitgeven aan iets wat ze belangrijk vinden. Sommige kinderen sparen voor studiegeld voor later, anderen geven het uit aan (arme) familie in het land van herkomst. Maar wat opvalt is dat er minstens drie kinderen zijn die 10 Euro aan een verjaardagsfeestje zouden uitgeven. X: “ *ik krijg nooit een feestje omdat mijn moeder werkloos is en mijn vader ook. We hebben niet zoveel geld..we hebben niet zoveel geld*”. De ander vertelt dat haar moeder de tuin op moet knappen van de gemeente en dat daar dan veel geld naar toe gaat en naar nieuwe kleding waardoor er weinig over blijft van de uitkering om een feestje te geven. Veel kinderen willen een huisdier, maar daar is vaak geen geld voor of omdat beide ouders werken kan niemand het dier uitlaten.

Schoolspullen: Geen enkel kind zou veel geld aan schoolspullen uitgeven. Aan een schoolreisje wel omdat ze anders als enigen uit de klas niet mee zouden gaan. Alle kinderen zijn altijd mee geweest op schoolreisje. Wel vertelt een meisje dat haar moeder samen met andere ouders een schoolreisje een keer te duur vond, waardoor zij en een paar andere kinderen uiteindelijk gratis konden gaan, omdat ze anders niet mee hadden gekund.

Tips voor (andere) kinderen in armoede

De kinderen hebben de volgende tips voor (andere) kinderen in armoede:

- Lege flessen inleveren.
- Punten sparen bij het boodschappen doen.
- Speelgoed lenen van elkaar (doen velen zelf ook).
- Geld sparen in plaats van het meteen uitgeven: een spaarrekening openen;
- Langs de deur vragen of je klusjes mag doen bv voor oudere mensen want 'die hebben vaak wel centjes'.
- Spulletjes via marktplaats verkopen.
- Kleding van familie lenen.

“Als rijken een kwart, nee, nog niet eens een kwart, maar gewoon een paar spullen aan armen geven, zodat zij dit kunnen kopen voor geld, dan hebben armen ook geld want iedereen verdient een normaal leven”.

Tips/adviezen voor de gemeente Leeuwarden

De kinderen geven de volgende adviezen aan de gemeente:

- Geef arme kinderen genoeg eten en kleding bijvoorbeeld via kerken en moskeeën.
- Zorg voor meer gratis of goedkope speelmogelijkheden in wijken, zoals het gratis spelen in de Speelkoepel, de voetbalkooien en tafeltennistafels. Dat vinden de kinderen erg fijn; ze zijn daar zeer over te spreken. De gemeente moet daar dus mee doorgaan en daar nog meer op organiseren. Ook de sport- en spelmiddagen die voor 50 cent georganiseerd worden, worden erg gewaardeerd.
- Er zijn nu veel gratis multiculturele feestjes voor gezinnen en kinderen georganiseerd; ga daar mee door.

Samenvattende conclusies

Wat opvalt uit de spellen die met de kinderen van Sprong en de Eestroom gespeeld zijn, is dat veel kinderen precies weten hoe en waaraan hun ouders geld (o.a. de kinderbijslag) besteden. Ook komt naar voren dat het ene kind wel zakgeld krijgt en hierdoor dus enigszins leert om met geld om te gaan, terwijl het andere kind dit niet wordt geleerd.

Op school wordt wel themagericht aan het onderwerp gewerkt. Vaak zien de kinderen armoede niet als een verschijnsel dat in Nederland plaatsvindt, maar meer in bijvoorbeeld het land waar hun ouders (en soms zijzelf) geboren zijn en waar soms nog familie woont. De kinderen zien zich zelf als 'niet arm en niet rijk'. De meeste kinderen denken dat rijke kinderen meer kunnen bereiken omdat scholen duur zijn, maar beroemdheden inspireren hen om er, ongeacht de financiële situatie, ook voor te gaan.

In veel gezinnen dragen broers en zussen bij aan het gezinsinkomen.

Onderlinge steun in families in de vorm van uitwisseling van kleding en speelgoed en elkaars haren knippen is iets dat veel voorkomt. Ondanks de

situatie waar zij soms in verkeren vertellen veel kinderen (vaak) naar kermis, bioscoop, uit eten en op vakantie (naar land van herkomst) te gaan. Daarnaast valt op dat onder de ondervraagde kinderen telefoons en computers grote statussymbolen zijn waar ze, op een enkeling na, allemaal over beschikken. Geld wordt daar meer aan uitgegeven dan bijvoorbeeld aan feestjes; daar is in een aantal gevallen geen geld voor. Bij het ontbreken van het hebben van een telefoon, dreigt er volgens sommige kinderen de kans dat ze buiten de boot vallen. Enkele kinderen worden of zijn gepest om hun kleding, zij zouden er 'afwijkend' uitzien.

5 *Aanbevelingen*

Het Verwey-Jonker Instituut en Radar hebben in zes weken tijd de mening van een groep jongeren en kinderen in Leeuwarden gepolst over armoede. Uit dit onderzoek volgen onderstaande aanbevelingen voor de gemeente Leeuwarden.

Jongeren

Verbeter de bekendheid en toegankelijkheid van voorzieningen en regelingen voor jongeren in armoede

Veel jongeren in armoede in Leeuwarden blijken nu de weg naar de voorzieningen en regelingen niet te vinden. Aanbeveling is om dit als gemeente bijvoorbeeld in samenwerking met het onderwijs en/of andere instellingen (beter) op te pakken. Voorbeeld is het boekje met regelingen die het FSU in samenwerking met de gemeente aan het vervaardigen is.

Kinderen

Monitor de overheveling van de participatieregeling naar de verschillende fondsen voor kinderen

De gemeente Leeuwarden stelt sinds kort de participatiemiddelen niet meer beschikbaar via de ouders maar via het Jeugdsportfonds, het Jeugdcultuurfonds en Stichting Leergeld in de hoop dat deelname aan sport en cultuur toegankelijker wordt. Het is belangrijk om het bereik en effect hiervan te monitoren; wordt de juiste groep kinderen bereikt?

Versterk het sociale netwerk van kinderen

Het sociale netwerk van kinderen is belangrijk. Familie, vooral grootouders, spelen een belangrijke rol en bieden vaak (financiële) steun aan de kinderen in het gezin. Maar ook ouders van vriendjes kunnen een belangrijke rol vervullen, bijvoorbeeld in het meenemen van deze kinderen op uitjes. De wijkteams zouden een rol kunnen spelen in het optimaliseren van het netwerk rondom

kinderen en jongeren en daarmee ook aan het bevorderen van het praten over armoede waar nu nog een taboe op ligt.

Kinderen en jongeren

Verbeter de informatie over armoede, geld en schulden

Eén van de doelen van het ontwikkelprogramma armoede 2013-2014 van de gemeente Leeuwarden is dat financiële problemen bij burgers zoveel mogelijk moeten worden voorkomen. Dit begint al door hierin te investeren bij de jongste inwoners: kinderen en jongeren. Uit ons onderzoek blijkt dat veel jongeren in armoede in Leeuwarden zich volgens de ondervraagden niet bewust zijn van de gevolgen van hun financiële gedrag. Zij hebben van huis uit vaak geen goed voorbeeld gehad en weten niet hoe ze met geld om moeten gaan. Ook uit het Leergeldspel met de kinderen blijkt dat het ene kind bv door middel van zakgeld wel van huis uit leert om met geld om te gaan en het andere kind niet. Tevens weten sommige kinderen niet dat armoede in Nederland voorkomt. Via het onderwijs kan hier wellicht (meer) in geïnvesteerd worden. Het Nibud heeft bijvoorbeeld onderwijsmateriaal gemaakt, en in het voortgezet onderwijs kan de genoemde film over schulden vertoond worden, of door in het basisonderwijs themaweken te organiseren in samenwerking met de gemeente. Dergelijke informatie werkt niet alleen preventief, maar kan ook meewerken om het taboe onder kinderen en jongeren te doorbreken.

Laat kinderen en jongeren gericht en structureel mee denken over gemeentelijk armoedebeleid en versterk daarmee hun eigen kracht

De jongeren en kinderen in dit onderzoek hebben tips voor andere jongeren en kinderen (in armoede) en voor de gemeente hoe om te gaan met armoede. Jongeren en kinderen zouden meer aangesproken moeten worden op dit vermogen om (moeilijke) situaties te kunnen beïnvloeden. Bijvoorbeeld doordat zij betrokken worden bij het armoedebeleid van de gemeente. De gemeente zou (meer) met basisscholen kunnen samenwerken door het themagericht werken over geld en armoede aan te laten sluiten bij het armoedebeleid van de gemeente. Als het gaat om de doelgroep jongeren zou bijvoorbeeld een groep jongeren met een armoedeachtergrond jaarlijks een peer-to-peeronderzoek onder (andere) jongeren in armoede kunnen uitvoeren met steun van de gemeente. Dit doorbreekt mogelijk daarmee ook enigszins ook het taboe dat er is rond armoede en geeft jongeren het gevoel dat zij van betekenis zijn voor de samenleving en anderen.

Heb oog voor de dagelijkse behoeftigheden van kinderen en jongeren

Vooraf onder de jongeren is er veel meer behoefte aan de dagelijkse primaire behoeftigheden dan aan (georganiseerde) sport- en cultuurparticipatie. Het is belangrijk om daar als gemeente op te anticiperen. Op een van de

basisscholen waarvan kinderen meededen aan het Leergeldspel wordt er regelmatig brood gekocht omdat kinderen niet hebben ontbeten. Deze school is nu bezig met een beleidsplan op dit onderwerp om meer afstemming met het thuisfront te realiseren. De gemeente zou in dit soort initiatieven samen met het basisonderwijs op kunnen optrekken. De wijkteams zouden hierin bijvoorbeeld een rol kunnen spelen richting gezinnen. Daarnaast zijn kinderen erg tevreden als ze gratis kunnen participeren in speelmogelijkheden in de wijk; het is goed om als gemeente alert te zijn of dit soort speelfaciliteiten in alle wijken waar kinderen in armoede leven aanwezig zijn.

Maak pesten en Armoede binnen het onderwijs bespreekbaar

Enkele kinderen geven aan dat zij op school gepest worden vanwege de armoede thuis. Dit kwam ook uit het landelijke onderzoek naar kinderen in armoede dat we samen met de Kinderombudsman uitvoerden (Steketee et. al.). Uit het Leergeldspel met kinderen blijkt dat het hebben van de nieuwste kleding, telefoons en computers duidelijk statusverhogend werkt, hoe jong ze nog zijn. Het ontbreken van de nieuwste ‘gadgets’ kan kinderen buitensluiten. Het onderwijs zou een belangrijke rol kunnen vervullen in het bespreekbaar maken van dit soort zaken, zij het dat het op een pedagogische en didactisch verantwoorde manier gebeurt. Behalve over pesten is het praten over armoede an sich iets dat kinderen kan helpen: al is aan de armoede thuis niet snel iets te doen, toch kan aan deze kinderen meer lucht worden gegeven door het onderwerp binnen het onderwijs bespreekbaar te maken. Het erkennen van het probleem is een belangrijk beginpunt.

Tot slot

De gemeente Leeuwarden neemt de visie van de jongeren en kinderen mee in haar armoedenota. Voor een toekomstige structurele jeugdparticipatie bij armoedebeleid is een integrale aanpak vanuit de gemeente onontbeerlijk; een eerste oriënterende gesprek tussen de afdeling Werk en Inkomen en Jeugd hierover vond plaats in april 2014. De gemeente Leeuwarden is momenteel aan het verkennen hoe structurele participatie bij armoedebeleid vanuit verschillende afdelingen nader vormgegeven kan worden. Voor inspiratie kan geput worden uit de handreiking effectief kindgericht armoedebeleid voor gemeenten die het Verwey-Jonker Instituut vervaardigde voor de Kinderombudsman (Mak en van Bommel, 2014).

In deze handreiking staat centraal hoe kinderen en jongeren betrokken kunnen worden bij gemeentelijk beleid voor kinderen in armoede. Ook bevat het tips en adviezen van kinderen en jongeren hoe een gemeente een kindgericht armoedebeleid tot een succes kan maken. Veel gemeenten vervaardigen een kindpakket. Dit is een pakket dat kinderen in armoede voorziet van tenminste de meest noodzakelijke behoeften, aangevuld met zaken om mee te kunnen doen in de samenleving. Denk hierbij aan vouchers voor basisbenodigdheden zoals een stel winter- en zomerkleren, lessen voor

een basiszwemdiploma, een bibliotheekpasje, toegang tot lokaal openbaar vervoer en deelname aan een wekelijkse activiteit ter ontspanning of sportieve of culturele ontwikkeling. Een kindpakket moet eenvoudig aan te vragen zijn en rechtstreeks ten goede komen aan het kind.

Kinderen en jongeren geven de volgende acht tips voor een succesvol kindpakket:

1. Maak (meer) gebruik van ideeën van (arme) kinderen/jongeren zelf.
2. Maak het kindpakket op een positieve manier bekend.
3. Maak de inhoud van een pakket geschikt voor kinderen en jongeren van alle culturen en leeftijden.
4. Benader kinderen die net in armoede zitten anders dan kinderen die al hun hele leven armoede kennen.
5. Houd er rekening mee dat kinderen zich kunnen schamen voor hun situatie.
6. Denk eraan dat de ID-kaart vereist is bij sommige activiteiten.
7. Investeer in openbaar vervoer of gratis fiets.
8. Maak regelingen simpel.

Literatuur

Gilsing, R. (2005). *Bestuur aan banden: lokaal jeugdbeleid in de greep van nationaal beleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (proefschrift Universiteit Maastricht).

KWIZ (2011, 2012). *Armoedemonitor Leeuwarden*. Groningen: KWIZ.

Mak, J. & M. van Bommel (2014). *Handreiking aan Nederlandse gemeenten voor effectief kindgericht armoedebeleid*. Den Haag: Kinderombudsman ism Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Steketee, M., Tierolf, B. & J. Mak (2014). *Kinderen in Tel databoek 2014*. Kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Steketee, M., Nederland, T., Mak, J., Gaag, R., Toorn, J. van den, Smits- van Wasberghe, E. van, Roebroek, L. en S. van Eerden, Oet, R. en C. Oosterwijk (2013). *Kinderen in armoede in Nederland*. Deel 1: Kinderen over Armoede. Deel 2: Volwassenen en Professionals over armoede. Deel 3: Gemeenten over armoedebeleid voor kinderen. Den Haag: Nationale Kinderombudsman en Verwey-Jonker Instituut.

Tempelman, C., Houkes, A. & J. Prins (2011). *Niet-gebruik ondersteunende maatregelen*. Amsterdam: SEO

Bijlage 1 Vragenlijst visie van de gebruikers op het minimabeleid van Leeuwarden

Uitleg over het gesprek

De gemeente Leeuwarden wil de regelingen voor inkomensondersteuning onder gebruikers en mensen die er voor in aanmerking komen onderzoeken. (Vraag nu eerst of de persoon een inkomen op het minimum heeft, anders kom je er tijdens het gesprek achter dat je niet met een (potentiële) gebruiker spreekt.) Doel is dat de gemeente de burgers en de raad kan uitleggen wat de keuzes zijn voor de toekomst en wat de gevolgen van deze keuzes zijn voor de gebruikers. Naast uw oordeel over de huidige regelingen waar u een beroep op kunt doen, willen we u ook vragen wat u nodig heeft om meer activiteiten te ondernemen en om elkaar te kunnen ondersteunen. Het gesprek duurt ongeveer 15 minuten. Wilt u meedoen om te vertellen wat u belangrijk vindt?

1. Heeft u een uitkering?

- Ja
- Nee

2. Welke uitkering heeft u?

- WWB-uitkering
- WAO-uitkering
- AOW-uitkering
- Anders, namelijk

3. Hoe lang heeft u deze uitkering?

..... maanden
..... jaar

4. Kent u de volgende inkomensondersteunende regelingen van de gemeente?
(Aankruisen als iemand ze kent.)

- Bijzondere bijstand
- Collectieve zorgverzekering
- Kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen
- Langdurigheidstoelage

- Regeling voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten
- Participatieregeling
- Zwemregeling
- Vergoeding Nederlands Identiteitsbewijs

5. Van welke regelingen maakt u gebruik? (Die regelingen aankruisen.)

- Bijzondere bijstand
- Collectieve zorgverzekering
- Kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen
- Langdurigheidstoeslag
- Regeling voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten
- Participatieregeling
- Zwemregeling
- Vergoeding Nederlands Identiteitsbewijs

6. Kunt u door het geven van een cijfer tussen 1 en 10 aangeven hoe belangrijk de regeling die u gebruikt voor u is? (Per regeling die iemand gebruikt het cijfer invullen (1 is helemaal niet belangrijk en 10 is heel erg belangrijk) en bij de toelichting de reden voor dit cijfer,)

Bijzondere bijstand: cijfer

Toelichting:

Collectieve zorgverzekering: cijfer

Toelichting:

Kwijtschelding gemeentelijke belastingen en heffingen: cijfer

Toelichting:

Langdurigheidstoeslag: cijfer

Toelichting:

Regeling voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten: cijfer

Toelichting:

Participatieregeling: cijfer

Toelichting:

Zwemregeling: cijfer

Toelichting:

Vergoeding Nederlands Identiteitsbewijs: cijfer

Toelichting:

7. Vindt u het makkelijk om een regeling aan te vragen?

- Ja
- Nee

Toelichting:

8. Krijgt u hulp bij het aanvragen van een regeling?

- Ja
- Nee

9. Van wie krijgt u hulp bij het aanvragen van een regeling?

- Ambtenaar gemeente
- Een gezinslid
- Een vriend of vriendin
- Een vrijwilliger
- Een medewerker van de welzijnsorganisatie/maatschappelijk werk/MEE- of GGZ-organisatie
- Anders, namelijk

10. Heeft u behoefte aan een andere regeling?

- Vouchers kleding
- Voucher sport
- Voucher vrije tijdsbesteding
- Abonnement groenten/fruit pakket
- Tegemoetkoming eigen bijdrage zorgverzekering
- Fietsregeling voor kinderen (aanschaf en reparatie)
- Mogelijkheid om een opleiding te doen
- Anders, namelijk

11. Welke activiteiten doet u zoal in een week?

- Sporten en bewegen
- Mensen ontmoeten
- Deelnemen aan een opleiding of cursus
- Klussen doen
- Zorgen voor anderen
- Kunst en cultuur
- Anders, namelijk

12. Welke activiteiten zou U (meer) willen doen? (Vraag per onderdeel door over wat iemand echt graag wil doen. Per onderdeel staan een paar voorbeelden.)

Sporten en bewegen (welke sport?, of wandelen, fietsen, zwemmen enz.)

Toelichting:

Mensen ontmoeten (koffie drinken, samen iets ondernemen als winkelen enz.)

Toelichting:

Deelnemen aan een opleiding of cursus (taalcursus, bridgen, gezonde voeding enz.)

Toelichting:

Klussen doen (timmeren, schilderen, computerhulp, tuinieren enz.)

Toelichting:

Zorgen voor anderen (maatje worden, verzorgen, financiële hulp bieden enz.)

Toelichting:

Kunst en cultuur (musea bezoeken, naar theater of muziekconcert enz.)

Toelichting:

Anders, namelijk

Toelichting:

13. Zou u bereid zijn actief te assisteren om deze activiteiten op te zetten en uit te voeren? (Vraag door over hun redenen.)

Ja

Nee

Toelichting:

14. Nog een paar achtergrondvragen (eerste punt zelf invullen)

Man

Vrouw

Uw leeftijd:jaar

De samenstelling van uw huishouden: bent u

Alleenstaande

Alleenstaande met minderjarige kinderen

- Samenwonend met een partner
- Samenwonend met een partner en minderjarige kinderen
- Anders, namelijk

Wil iemand nog iets anders kwijt? (Bijvoorbeeld over het minimabeleid van de gemeente in het algemeen of over de mogelijkheden of belemmeringen iets in de eigen wijk te doen enz.)

.....
.....
.....
.....

Bedank de persoon hartelijk voor de informatie en vraag ze hun emailadres als ze het verslag deze enquête willen ontvangen:

Email:

Bijlage 2 Drie mensen over hun ervaringen met armoede

Persoon 1:

“Ik heb lang nagedacht over hoe ik het zou zeggen.

Eigenlijk ben ik wel tevreden over de sociale dienst van Leeuwarden.

Ze zijn er nog niet, maar ze zijn goed op weg om een *Sociale* dienst te worden.

De mensen zijn over het algemeen vriendelijk en zakelijk.

De enige die me tegenstond was de controleur die kwam kijken of ik wel op mijn eigen adres woonde. Die had wel iets minder vijandig mogen zijn.

Voor de rest, nogmaals, ben ik wel tevreden.

Maar jammer blijft dat mensen uit elkaar worden “gerukt” om aan een inkomen te kunnen komen.

Zoals in mijn geval onder andere.

Dat is iets dat uit onze wereld gehaald zou moeten worden. Inkomen is een basisrecht.”

Persoon 2:

“Wat voelt nu echt als armoede voor mij ? Allereerst even mijn situatie van dit moment. ik ben nu ongeveer een jaar uit de schuldsanering en kan nu redelijk rondkomen, op dagelijkse basis. Ik werk parttime als postbezorger, maar alles wat ik verdien wordt natuurlijk gekort op mijn uitkering.

Het opbouwen van een buffer is niet makkelijk. Zeker omdat na meerdere jaren schuldsanering en natuurlijk ook de daaraan voorafgaande periode heel veel zaken weer aandacht eisen en vervangen moeten worden. Dat was eerder ook wel nodig, maar toen was het niet dringend, er was wel mee te leven.

Mijn momenten van armoede zijn dat je het niet meer kan bolwerken, dat je de controle kwijt bent. en dat je geen vooruitzichten hebt.

Nadat ik uit de schuldsanering kwam, is het leven op een uitkering toch nog een strijd.

Wel minder als daarvoor, maar toch. Vooral als er geld van je wordt gevraagd voor de belasting of voor de rekening van de tandarts. Of onverwachte uitgaven die je niet kan dragen, bijvoorbeeld als je fiets wordt gestolen of als er iets kapot is van de dingen die je dagelijks gebruikt, zoals schoenen of

kleding. Lekke schoenen als je dagelijks post moet bezorgen en je eigenlijk geen geld hebt om nieuwe te kopen, dat is een armoedig gevoel.

Emotioneel geldgebrek is vaak erg moeilijk om mee te leven, je kan niet meer op lange termijn denken, want je kan alleen maar denken aan wat je vandaag of morgen nodig hebt om te kunnen eten en drinken.

Ik ben alleenstaande dus heb ik gelukkig niet met anderen rekening te houden; ik kan mezelf

daar wel voor “opofferen”. Want dat is wat armoede is. Je moet jezelf opofferen in de zin van de broekriem aanhalen, om de schuld af te betalen. Het lijkt mij verschrikkelijk als je daar je kinderen of een partner/geliefde in mee moet slepen.

De sluipende armoede is ook dat je op een gegeven moment het geld niet meer hebt om normaal in de maatschappij mee te doen: geen uitjes of met je vrienden mee.

In het begin gaat dat zo sluipend: je gaat eens niet mee naar een sociaal evenement en voor je het weet zit je de hele dag binnen. En je wordt ook niet meer gevraagd, omdat “iedereen” wel weet dat je het geld er niet voor hebt. Ook het een enkele keer aannemen van geld of een gratis etentje/ drankje is op den duur voor je trots teveel. Ik voel me dan gevangen.

Ik heb veel last van vermoeidheid en last van prikkels, dus het is sowieso moeilijk om in groepen te bewegen. En het feit dat je niet goed in de kleren zit, en daar met geen mogelijkheid iets aan kunt doen, is een hele drempel. Je bent gekleed, maar niet zoals jij dat wilt, maar zoals je het met veel compromissen nog voor elkaar kunt krijgen. Ik voel naast dat ik me armoedig voel, ook nog eens niet goed in staat om normaal sociaal te zijn. Ik ben een man, maar voor vrouwen lijkt me dat nog een zwaarder gevoel.

Ik ben een normale burger. Iemand die nooit iets verkeerd gedaan heeft in zijn leven, waardoor de ‘langdurigheid van armoede’ voelt als een onverdiende straf.”

Persoon 3

Vandaag donderdag is het een ontzettende regenachtige dag. Ik ben uitgenodigd voor deelname aan de verkenningsdag ‘Aan De Slag’ op het nieuwe talentencentrum.

Dreigend staat er onder aan de uitnodiging: Doet u dit niet dan kan dat gevolgen hebben voor de uitkering. Ik moet er half twaalf zijn. De regen komt met bakken uit de hemel. Ik stap vol goede moed op de fiets. Het waait ook nog eens behoorlijk.

Plotseling dringt tot me door in welke situatie ik zit en dat ik alles ben kwijtgeraakt na twee afschuwelijke ziekteperiodes, die ik achter de rug heb. Ik kan niet in de auto stappen, omdat ik geen auto meer heb. Ik kan niet even opbellen dat ik kom als het droog is. Plotseling voel ik dat ik in een afhankelijke positie zit en daar word ik heel verdrietig van. Ik heb hier tenslotte niet om gevraagd. De magere jaren die nog voor me liggen van 3 jaar schuldsanering. Het is plotseling een vreselijk vooruitzicht.

Het talentencentrum ligt in een uithoek, namelijk op het industrieterrein. Helemaal natgeregend kom ik daar aan. Ik krijg een formulier met pen en het verzoek om dit in te vullen en een handdoek om me te drogen. De confrontatie met andere uitkeringsgerechtigden is even heel heftig! Het dringt tot me door in welke situatie ik me bevind en ik voel me zo vreselijk. Op het formulier moet ik aangeven of ik op zoek wil naar mijn talenten of actief op weg wil via het traject met deze naam.

Plotseling wordt het me teveel en moet ik huilen. Gewoon het feit dat ik hier in terecht ben gekomen. Ik die zelf mensen begeleid, mijn eigen bedrijf heb gehad, waarin ik ook re-integratietrajecten deed.

De begeleidster ziet mijn emoties en ik vertel haar mijn verhaal. Ze begrijpt dat het een vergissing is dat ik hiervoor ben uitgenodigd. Ze biedt haar excuses aan. Ondertussen is ze heel geïnteresseerd over ons project het Eigen Kracht Cafe. Ze heeft er al veel over gehoord en weet ook dat we straks gaan samenwerken. Ik opper dat het een mogelijkheid zou zijn om tijdens deze training 'actief op weg' een presentatie te geven over dit project. De mensen die hier komen zijn positief en gaan graag aan de slag. Ze willen op weg naar participatie en/of betaald werk, en ze zijn ook onze doelgroep. Ik vertel dat wij allemaal ervaringsdeskundigen zijn en dat er veel wantrouwen is naar de Gemeente. Ik vertel haar dat dit komt, omdat het een afhankelijkheidsrelatie is. Ik ervaar dat ook deze ochtend. Er kan over mij beslist worden en ik kan in het ergste geval gekort worden. Dit is heel dreigend natuurlijk! We willen allemaal toch graag De Regie hebben over ons leven. Daarom staat de regisseurstoel in ons Cafe ook voor de Eigen Kracht. Eigen kracht inzetten om de Eigen Kracht van anderen te ontwikkelen en te versterken.

Ik geloof dat het goed is voor iedereen om weer actief te worden. Voor mij zelf geldt dat ook. Ik ben ook niet werkloos op de bank blijven zitten. Ik geloof dat wij heel goed kunnen gaan samenwerken op dit gebied, zodat mensen weer kansen krijgen, uit hun isolement komen en er misschien ook weer hoop kan ontstaan. Ook de Gemeente probeert hier een positieve rol in te spelen om mensen te stimuleren. Het vervelende is dat ze met de wet te maken hebben en mensen dus wel moeten controleren.

Het was een verwarrende ochtend, die uiteindelijk toch iets positiefs heeft opgeleverd!"

Colofon

Deze publicatie komt uit binnen het VWS programma De sociale gemeente, gericht op het versterken van de bestuurskracht van gemeenten op het sociale domein. Onderdeel van dit programma zijn de kennisdatabank en de vraaggestuurde kennis op maat. Zie hiervoor onze website www.wmotogo.nl.

Opdrachtgever	Ministerie van VWS Programma De sociale gemeente/Wmo to go Gemeente leeuwarden
Auteurs	Drs. J. Mak (verwey-Jonker Instituut) Drs. T. Nederland (Verwey-Jonker Instituut) Drs. J. van den Toorn (Verwey-Jonker Instituut)
Met medewerking van	Sheila van Dijk (Radar) Claire Aussems (Verwey-Jonker Instituut), Meintje van Dijk (Verwey-Jonker Instituut), Danielle Roumen (Verwey-Jonker Instituut) Rinka van der Kooij (Verwey-Jonker Instituut), en de leden van de werkgroep Kunst van het rondkomen.
Redactie	Prof. dr. J.C.J. Boutellier, Dr. M.M.J. Stavenuiter
Omslag Uitgave	Ontwerppartners, Breda Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-642-5

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2014.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Kennis cahier

De gemeente Leeuwarden heeft de RadarGroep en het Verwey-Jonker Instituut gevraagd te onderzoeken wat de gebruikers, volwassenen, jongeren en kinderen, vinden van de voorzieningen van het minimabeleid.

Bij 113 volwassenen is face to face een vragenlijst ingevuld. In dit rapport geven zij hun mening over de voorzieningen, wat zij zelf aan activiteiten doen en waar zij actief aan mee zouden willen werken. De jongerenafdeling van het Fries Samenwerkingsverband Uitkeringsgerechtigden (FSU) vertelt over de schaamte onder jongeren, over het taboe om er over te praten, en over de onbekendheid met de gemeentelijke voorzieningen. De mening van kinderen is opgetekend door het spelen van het Leergeldspel met enkele groepen kinderen op twee basisscholen.

www.wmotogo.nl / www.verwey-jonker.nl

